

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/100/2007

OPINIE O PRZESZCZEPIANIU NARZĄDÓW

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC 2007

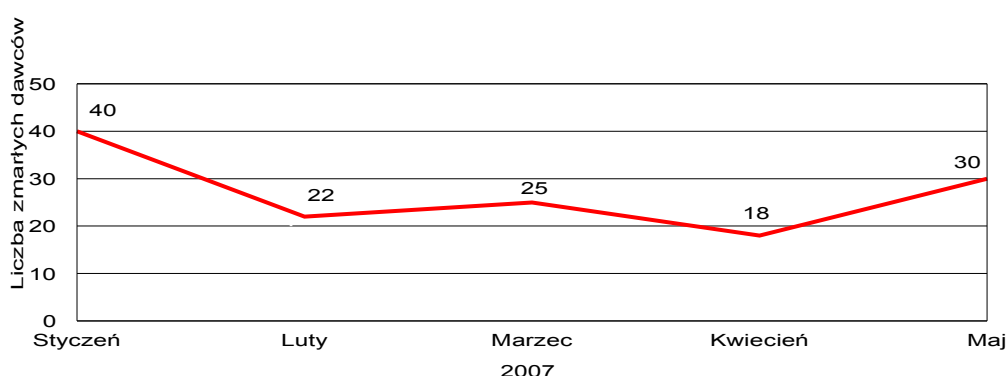

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
28 września 2006 roku

- ❑ Polacy prawie powszechnie (90%) uznają, że idea transplantacji narządów jest słuszna. Przeciwnicy przeszczepiania narządów stanowią zaledwie 4% ogółu (o 3 punkty mniej niż w 2005 roku).
- ❑ Zdecydowana większość Polaków (78%, wzrost o 4 punkty w stosunku do roku 2005) deklaruje gotowość do oddania swoich narządów po śmierci. Nieco mniej badanych (69%) przyznaje, że byliby skłonni wypełnić tzw. oświadczenie woli, w którym wyraziliby zgodę na ofiarowanie swoich organów po śmierci.
- ❑ Wybór systemu prawnego, który powinien regulować pobieranie narządów, wyraźnie dzieli społeczeństwo; najbardziej liczna grupa (45%) uważa, iż narządy powinny być pobierane tylko od osób, które wyraziły na to zgodę za życia, nieco mniej zaś (39%) opowiada się za modelem zgody domniemanej, opartym na braku sprzeciwu za życia.
- ❑ Trzy piąte Polaków (60%) nie wie, jakie prawo dotyczące pobierania narządów obowiązuje w kraju. Co czwarty (24% – o siedem punktów mniej niż w 2005 roku) błędnie wskazuje, że jest to zasada wymagająca czynnego wyrażenia zgody, a tylko co szósty (16% – o 6 punktów więcej niż w roku 2005) odpowiada poprawnie, że jest to zasada zgody domniemanej.

Medycyna transplantacyjna stała się rzeczywistością w drugiej połowie XX wieku. Jej rozwój nadal trwa, ale – co ważniejsze – przeszła ona, także w Polsce, z rzędu zjawisk niecodziennych do codziennej praktyki medycznej. Zdaniem lekarzy, jest jej tam wciąż za mało, a przyczyną tego jest między innymi utrudniony dostęp do organów pozostających w odpowiednim stanie, niewielka gotowość do udostępnienia ich po śmierci, a także sprzeciw rodzin zmarłych, który – choć nie ma mocy prawnej – jest zazwyczaj przyczyną odstępowania lekarzy od pobierania narządów. Ostatnie kontrowersje wokół służby zdrowia, także publiczne oskarżenia wobec jednego z transplantologów wzbudziły falę publikacji medialnych na temat przeszczepów. Pojawiły się o informacje spadku liczby zgłoszeń dawców – i tak zbyt niskiej jak na rzeczywiste potrzeby – co zwiększa zagrożenie dla życia tych, których transplantacja mogłaby uratować. Dane statystyczne zamieszczone na stronie internetowej „Poltransplantu” wskazują jednoznacznie na zmniejszenie się liczby zmarłych dawców narządów¹. W 2005 roku było ich średnio 46 w miesiącu, w roku 2006 – 41, obecnie zaś miesięczna średnia liczona od stycznia do końca maja wynosi zaledwie 27.

RYS. 1. LICZBA ZMARŁYCH DAWCÓW NARZĄDÓW OD STYCZNIA DO MAJA 2007

¹ http://www.poltransplant.org.pl/statystyka_2007.html

W naszym sondażu² postawiliśmy szereg pytań, które dotyczą stosunku do pobierania narządów, społecznych obaw związanych z „ofiarowaniem” swoich narządów, a także znajomości podstawowych zasad prawnych regulujących kwestię przeszczepów.

Z ideą transplantacji narządów pobranych od osób zmarłych po to, aby ratować życie lub przywracać zdrowie innym, zgadza się przeważająca większość badanych (90%), w tym 63% w sposób zdecydowany, a ponad jedna czwarta (27%) umiarkowanie. Przeciwnicy transplantacji stanowią marginalną mniejszość – 4%; wśród nich połowa (2%) to osoby, które kategorycznie sprzeciwiają się pobieraniu narządów. Jak widać, idea transplantacji znajduje w naszym społeczeństwie ogromne poparcie. Co więcej, porównanie otrzymanych wyników z uzyskanymi w minionych latach pokazuje, że liczba akceptujących taką metodę ratowania życia innym jest bardzo stabilna i nie zmalała po serii oskarżeń przeciwko lekarzom.

Tabela 1

Czy uważa Pan(i) za słusne przeszczepianie narządów (transplantacje narządów) pobranych od osób zmarłych, aby ratować życie lub przywracać zdrowie innym osobom?	Wskazania respondentów według terminów badań				
	XII 1994	III 1997	IX 2003	IX 2005	V 2007
	w procentach				
Zdecydowanie tak	51	61	67	62	63
Raczej tak	32	26	23	25	27
Raczej nie	6	4	3	4	2
Zdecydowanie nie	4	3	4	3	2
Trudno powiedzieć	7	6	3	6	6

Prawie tak samo dobre wskaźniki notujemy w deklarowanej gotowości do ofiarowania własnych organów na rzecz transplantacji. Ankietowani w zdecydowanej większości (78%) przyznają, że zgodziliby się na pobranie z ich ciała narządów po śmierci; warto podkreślić, iż połowa badanych (51%) deklaruje swoją zgodę z pełnym przekonaniem. Sprzeciw w tej kwestii wyraża łącznie 13% Polaków – w tym 7% w sposób zdecydowany.

Warto zaznaczyć, że w ostatnich latach nie zmalała gotowość do oddania organów po śmierci. W stosunku do poprzedniego badania przybyło nawet osób, które pozytywnie odnoszą się do tej sprawy, natomiast mniej jest ludzi deklarujących, że nie zgodziliby się na to, by z ich ciała pobrano narządy po śmierci.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (204) zrealizowano w dniach od 11 do 14 maja 2007 roku na liczącej 946 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

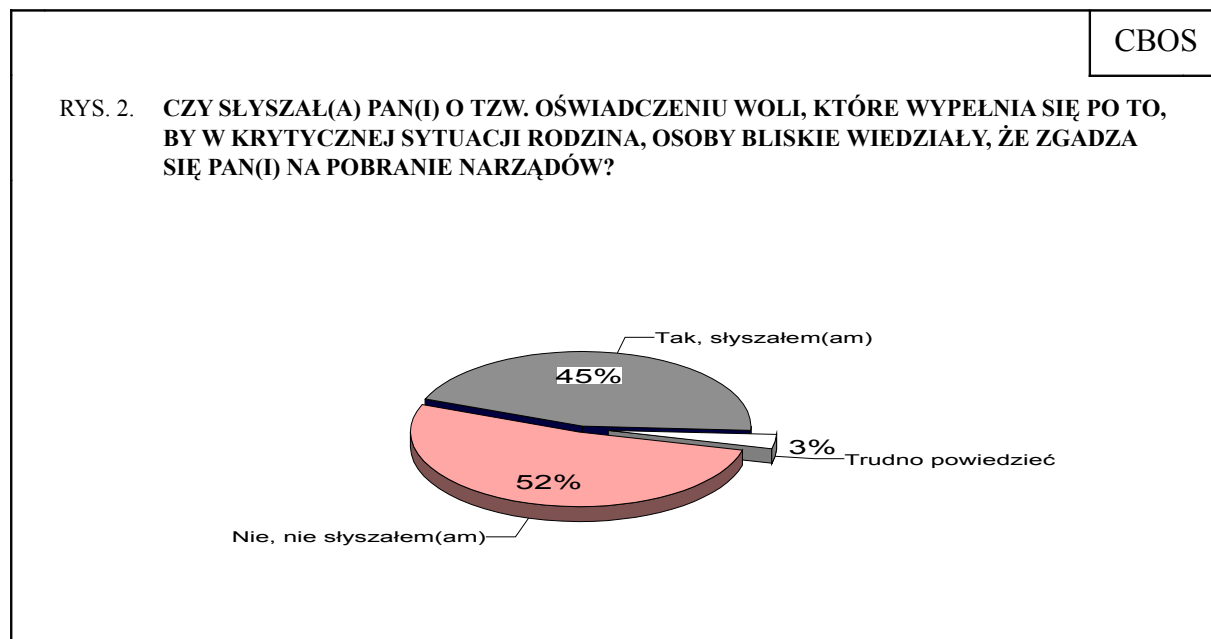
Tabela 2

Czy zgodził(a)by się Pan(i) na to, aby po Pana(i) śmierci pobrano z Pana(i) ciała narządy w celu przeszczepienia innym?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	IX 2003	IX 2005	V 2007
	w procentach		
Zdecydowanie tak	59	51	51
Raczej tak	23	23	27
Raczej nie	5	7	6
Zdecydowanie nie	8	10	7
Trudno powiedzieć	5	9	9

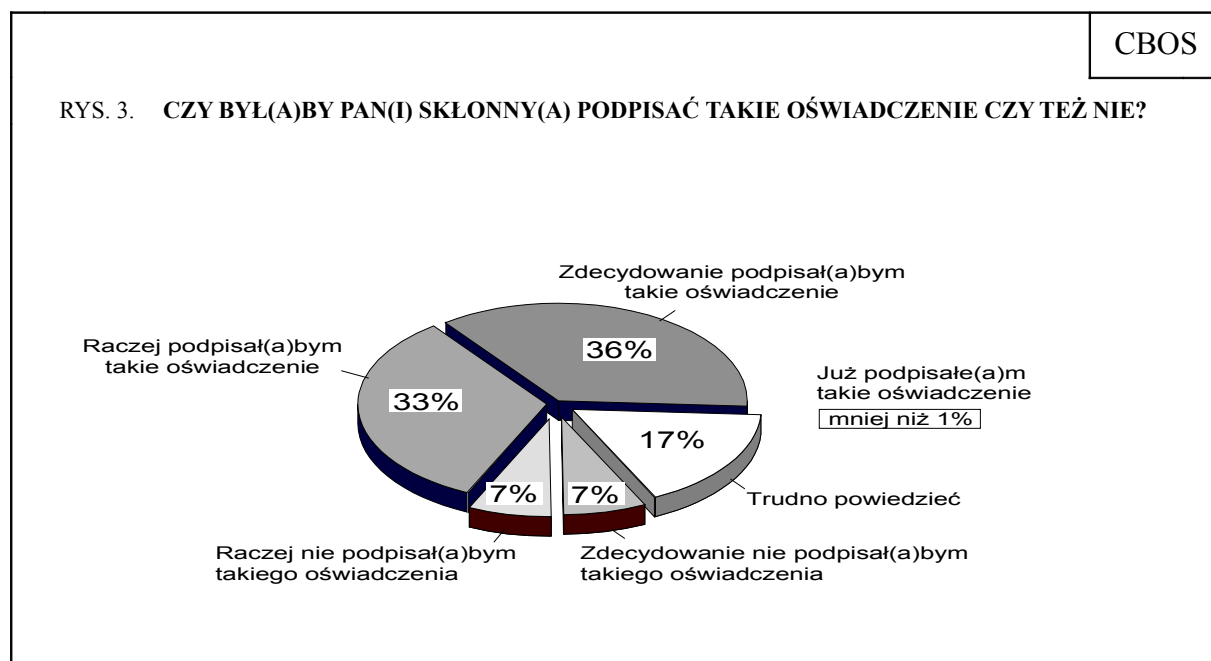
Czy jakieś cechy społeczno-demograficzne w sposób szczególny wpływają zarówno na poparcie dla idei transplantacji, jak i na deklarowaną zgodę na pobranie narządów z własnego ciała? Płeć ankietowanych nie różnicuje w sposób wyraźny opinii na ten temat. Najwięcej osób popierających przeszczepianie narządów jest wśród respondentów najmłodszych. Widać również, że stosunkowo często opory wobec transplantacji mają badani w wieku 65 lat i starsi. Wiek odgrywa również istotną rolę, jeśli chodzi o zgodę na pobranie narządów po śmierci – najwięcej osób gotowych oddać organy po śmierci jest w pokoleniu 18–24 lata oraz wśród uczniów i studentów (po 90%). Można zauważyć, że im starszy wiek, tym większa skłonność do sprzeciwu w tej kwestii. Wiązą się z tym względnie wysokie odsetki sprzeciwu wśród emerytów i rencistów. Ponadto stosunkowo dużo osób słabiej wykształconych, o dochodach do 300 zł *per capita* nie zdecydowałoby się oddać swoich narządów po śmierci. Relatywnie często sprzeciw w tej kwestii wyrażają też mieszkańcy wsi, najmniejszych miast, robotnicy niewykwalifikowani oraz rolnicy. Badani z wyższym i średnim wykształceniem, kadra kierownicza i inteligencja oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla to grupy, które najczęściej zgodziłyby się na pobranie od nich organów po śmierci. Uczestnictwo w praktykach religijnych nie wpływa w istotny sposób ani na stanowisko wobec idei przeszczepów, ani na indywidualną gotowość do ofiarowania organów.

Respondentom zadaliśmy także dwa konkretne pytania dotyczące tzw. oświadczenia woli, pisemnej notatki, którą wypełnia się po to, aby rodzina, osoby bliskie wiedziały, że zmarły wyrażał przychylny stosunek do kwestii pobrania od niego narządów do przeszczepów. Niespełna połowa badanych (45%) słyszała o takim oświadczeniu, a nieco więcej osób (52%) nie zetknęło się z informacjami na ten temat. Wiedza o istnieniu takiej

pisemnej deklaracji jest zależna od wykształcenia – częściej słyszeli o niej ankietowani lepiej wykształceni.

Gotowość do podpisania oświadczenia zezwalającego na transplantację organu deklaruje zdecydowana większość odpowiadających (69%); jedynie co siódmy (14%) nie chciałby tego zrobić. Stosunkowo wielu ankietowanych (17%) nie ma sprecyzowanego stanowiska w tej sprawie. Mniej niż co setny badany (dokładnie 3 osoby) twierdzi, że już podpisał „oświadczenie woli”.

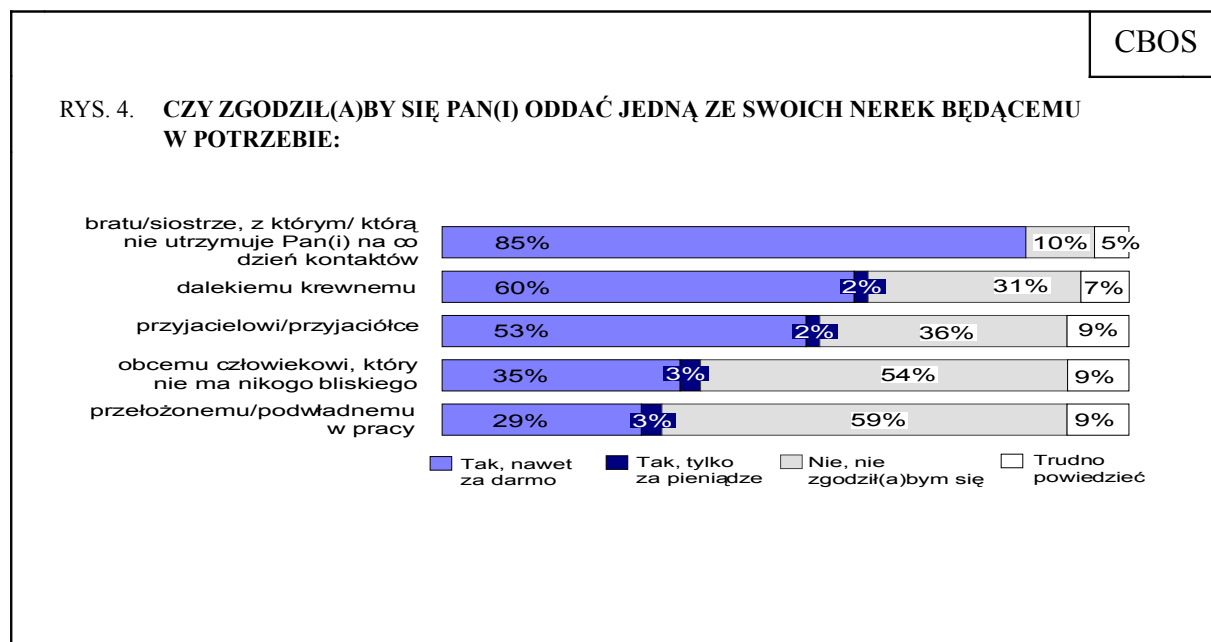
Płeć respondentów nie różnicuje deklaracji w tej sprawie, ale są wyraźne różnice ze względu na ich wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania, przynależność społeczno-zawodową, zamożność, religijność i poglądy polityczne. Najczęściej gotowi do wypełnienia takiego oświadczenia są najmłodszy badani (80% w wieku od 18 do 24 lat i 78% w wieku od 25 do 34 lat), natomiast wraz z wiekiem gotowość ta staje się coraz mniej powszechna (52% wśród ludzi mających 65 lat i więcej). Najczęściej (86%) „oświadczenie woli” skłonni byłiby podpisać mieszkańcy wielkich miast (powyżej pół miliona ludności); liczba ta spada wraz z wielkością miejscowości – aż do 58% wśród mieszkańców wsi. Ponadto gotowość do wypełnienia „oświadczenia woli” jest bardziej powszechna wśród osób mających maturę i/lub wykształcenie wyższe. Dodatkowo im wyższe dochody w gospodarstwie domowym, tym częstsza gotowość do wyrażenia zgody na transplantację. W kategoriach społeczno-zawodowych wyraźnie rysuje się podział na dwie grupy. Pierwszą stanowią te kategorie, w których liczba gotowych do wyrażenia zgody przekracza 80%; jest to kadra kierownicza i inteligencja (86%), pracownicy umysłowi niższego szczebla (87%), pracownicy fizyczno-umysłowi (83%) i pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (81%). Druga grupa to kategorie, w których liczba ta nie przekracza 67%, a więc robotnicy wykwalifikowani (67%) i niewykwalifikowani (64%) oraz rolnicy (60%). Wysoki jest odsetek zgody na transplantację wśród uczniów i studentów (85%), a stosunkowo niski wśród rencistów (57%), gospodyń domowych (57%), emerytów (60%) i bezrobotnych (67%). Co ciekawe, gotowość do podpisania oświadczenia spada wraz ze wzrostem deklarowanej częstotliwości udziału w praktykach religijnych. Ponadto można zauważyć, że osoby o poglądach lewicowych częściej niż zwolennicy prawicy lub centrum skłonni byłiby podpisać taki dokument.

Sylwetkę osoby, która z największym prawdopodobieństwem wypełni „oświadczenie woli”, można scharakteryzować więc jako młodego człowieka (kobietę lub mężczyznę), mieszkającego w wielkim mieście, co najmniej z maturą i/lub uczącego się, pracującego umysłowo, zamożnego, niepraktykującego i mającego lewicowe sympatie polityczne.

KRĘGI SOLIDARNOŚCI

Ofiarowanie komuś jednej ze swoich nerek, a tym samym narażanie swojego życia i zdrowia, zbliża nas do krańcowej ofiarności wobec bliźniego. Interesujące jest, w jakim stopniu taki uogólniony bliźni jest w stanie wywołać reakcję solidarności. W kwestionariuszu

ankiety przewidziano pięć kręgów, na których solidarność może się rozciągać: od najwęższego kręgu rodzeństwa (brat czy siostra), przez szeroko rozumiane pokrewieństwo, przyjaźń nieopartą na pokrewieństwie, relacje przełożony/podwładny w pracy, do najbardziej ogólnej sytuacji kogoś, kto nie należy do naszych krewnych ani znajomych, ale jest w potrzebie. Za każdym razem można było zadeklarować ofiarność bezwarunkową, gotowość do sprzedaży swojej nerki i bezwarunkową odmowę.

Dwa wyniki zdecydowanie określają stanowisko opinii publicznej w tej sprawie. Po pierwsze, więź bliskiego pokrewieństwa z rodzeństwem jest dla absolutnej większości respondentów podstawą do ofiarowania takiej pomocy; po drugie, mniejszość odpowiadających – choć znaczna, bo stanowiąca mniej więcej jedną trzecią ogółu – deklaruje gotowość pomocy nieznanemu bliźniemu, jeśli jest on w sytuacji bez wyjścia. Na jednym biegunie znajduje się 85% ankietowanych, którzy oddaliby swoją nerkę będącemu w potrzebie bratu lub siostrze, nawet jeśli na co dzień nie utrzymują z nimi kontaktów, na drugim – 35% tych, którzy oddaliby nerkę nawet obcemu człowiekowi, niemającemu nikogo bliskiego. Dodajmy do tego, że najrzadziej deklarowana jest ofiarność w stosunku do kogoś z pracy, przełożonego lub podwładnego (29%). Może to wynikać z faktu, że taka zależność z założenia nie pociąga za sobą zażyłości, a może być konfliktowa, ale także z tego, że znaczna część badanych nie ma tego typu kontaktów. Niewielka jest jednak strata szansy na pomoc, jaką ma przełożony/podwładny w stosunku do nieznanego, bo tylko 6 punktów

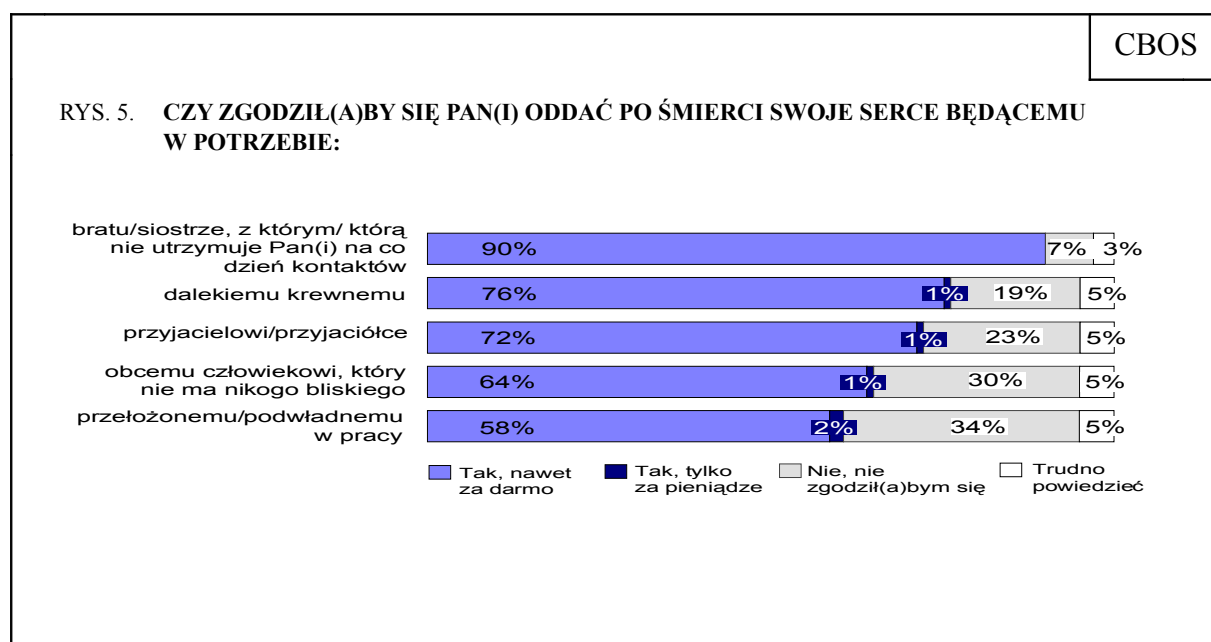
procentowych. Niewielka jest też różnica szans na pomoc, jaką mają daleki kuzyn i bliski przyjaciel. Własną nerkę gotowych jest oddać swojemu dalekiemu krewnemu w potrzebie trzy piąte badanych (60%), natomiast przyjacielowi/przyjaciółce – nieco ponad połowa (53%). Widać, że związki pokrewieństwa mają priorytet, ale dla połowy respondentów więź przyjaźni jest wystarczającym uzasadnieniem pomocy.

Powracając do najbardziej chrześcijańskiej gotowości pomocy każdemu, kto jest w potrzebie, można powiedzieć, że postawa ta jest bardziej powszechna wśród pracowników fizyczno-umysłowych (51%), uczniów i studentów (45%), wśród najczęściej praktykujących religijnie (43%), ale i wśród sympatyków lewicy (44%), mieszkańców małych miast (42% w miastach do 20 tysięcy ludności), wśród zarabiających poniżej średniej (43% o dochodzie od 301 do 500 zł *per capita*).

Ofiarność wobec szeroko rozumianego kręgu rodzinnego (daleki krewny) jest częściej deklarowana przez pracowników fizyczno-umysłowych (78%) i nieco częściej robotników (67% wykwalifikowanych i 63% niewykwalifikowanych) niż przez inteligentów (45%), a także, choć w mniejszej mierze, przez rolników (54%) i pracujących na własny rachunek (55%). Podobnie jest w przypadku przyjaciół. Gotowość ofiarowania własnej nerki przyjacielowi/przyjaciółce deklarują najczęściej pracownicy fizyczno-umysłowi (71%), a najrzadziej rolnicy (40%), a tuż po nich kadra kierownicza i inteligencja (46%). W obu przypadkach częściej niechętnie o takiej ofercie wypowiadają się ludzie najstarsi (48% niechętnych w przypadku przyjaciół i 40% w przypadku dalekich krewnych). Argument, że jest to związane z kruchością własnego zdrowia i całkiem uzasadnioną oceną nieprzydatności własnych organów do transplantacji, jest tu dość trafny, bo ludzie najstarsi najczęściej spośród wszystkich grup wiekowych twierdzą, że także rodzeństwu nie udzieliliby pomocy w takiej formie (17%).

Kolejnym istotnym ustaleniem jest, że w każdym z przedstawionych przypadków odsetek osób deklarujących, że zaoferowaliby swoją nerkę odpłatnie, jest niewielki i nie przekracza 3%. Jeśli chodzi o grupy społeczno-demograficzne, to wyróżniają się tu w pewnym stopniu robotnicy niewykwalifikowani, z których mniej więcej co dziesiąty odsprzedałby nerkę przełożonemu/podwładnemu lub też obcej osobie. Także jedna dziesiąta rolników byłaby gotowa sprzedać ten organ osobie, z którą wiąże ją relacje zawodowe. Warto zaznaczyć, że stanowisko to nie jest w sposób wyraźny zależne od sytuacji materialnej ankietowanych.

Zapytaliśmy również o gotowość do oddania swojego serca po śmierci wyżej wymienionym kategoriom bliźnich. Gdy nie wiąże się to już z ryzykiem, gotowość do takiego daru wzrasta i osiąga 90% badanych w przypadku bliskiego rodzeństwa, 76% wobec dalekiego krewnego, 72% wobec przyjaciela/przyjaciółki, 64% wobec obcego człowieka i 58% wobec przełożonego/podwładnego w pracy. Choć gotowość do oddania swojego serca po śmierci jest wyższa niż w przypadku ofiarowania nerki za życia, rozkład deklaracji jest podobny – najwięcej respondentów twierdzi, że oddałoby serce bratu lub siostrze, najmniej – osobie, z którą wiążą ich relacje zawodowe. Na tle deklaracji z poprzednich pytań (przypomnijmy, że 78% ankietowanych zgodziłoby się oddać po śmierci swoje narządy) dziwi fakt, że stosunkowo niewielu badanych zdecydowałoby się oddać serce obcej osobie oraz przełożonemu/podwładnemu w pracy; być może wynika to ze swoistej mitologizacji tego organu i przypisywania mu, niekoniecznie w świadomy sposób, pewnych nadprzyrodzonych właściwości. Zdarza się słyszeć opinie, w których utożsamia się serce z istotą człowieka, z jego duszą, a na poziomie potocznym funkcjonuje zwrot „oddać komuś serce”, czyli obdarzyć kogoś uczuciem.

Odmienny jest jednak kierunek zróżnicowania postaw w tym względzie w poszczególnych kategoriach społecznych. Deklarowanie zgody na oddanie po śmierci swojego serca obcemu w potrzebie nie jest związane z religijnością, ale z orientacją polityczną – częściej o oddaniu swojego serca mówią zwolennicy lewicy, rzadziej centrum

czy prawicy. Ponadto popularność takiej postawy rośnie wraz z poziomem wykształcenia badanych. W grupach zawodowych najczęściej deklarujących gotowość do oddania po śmierci swego serca nieznanemu w potrzebie znajdziemy wśród kadry kierowniczej i inteligencji (86%), a najmniej wśród rolników (53%). Jeśli zaś chodzi o wielkość miejsca zamieszkania, to można zauważyć, że na pobranie i przeszczepienie serca po śmierci komuś zupełnie obcemu częściej zgodziliby się mieszkańcy większych aglomeracji miejskich, rzadziej zaś żyjący w małych miastach lub na wsi.

Wyniki te uzasadniają przekonanie, że postawy wobec zwłok i pośmiertnego losu naszych organów stanowią odrębny temat niż zagadnienie gotowości do poświęcenia za życia cielesnej integralności swojej osoby. W tej drugiej sprawie decyduje postawa altruistyczna lub jej brak albo ograniczenie. Ryzyko za życia gotowi są podjąć prawie wszyscy w odniesieniu do swoich najbliższych, a ponad połowa wobec krewnych lub przyjaciół. Postawę altruistyczną wobec nieznanego bliźniego najczęściej deklarują młodzi ludzie uczący się i jeszcze niepracujący, a więc ci, którzy poza swoją rodziną wyjściową najczęściej jeszcze nie mają nowej rodziny, założonej przez siebie; z drugiej zaś strony – osoby w nieco gorszej niż przeciętna pozycji społecznej (ale nie najgorszej), zwolennicy lewicy lub osoby często praktykujące religijnie.

SPÓLECZNE OPORY WOBEC TRANSPLANTACJI ORAZ ZAGADNIENIE CIAŁA

Wszystkim ankietowanym, niezależnie od podzielanego przez nich stanowiska wobec transplantacji organów, zadaliśmy pytanie o to, dlaczego niektórzy ludzie nie chcą, by po śmierci pobrano ich narządy w celu przeszczepienia innym. Badani mogli samodzielnie sformułować odpowiedź, wyrażając własne obawy związane z pobieraniem i przeszczepianiem narządów lub – jeśli sami takich obaw nie mają – wypowiadając opinie, które ich zdaniem kształtują postawę innych ludzi w tej sprawie.

Wiele osób (28%) nie potrafiło zdefiniować, co kryje się za oporem wobec pobrania narządów z ciała osoby zmarłej. Wśród pozostałych odpowiedzi najliczniej pojawiały się te, które w sposób ogólny, często nieprecyzyjny i niekonkretny dotyczyły **religijnego uzasadnienia** obaw. W ten sposób argumentowała swoje wypowiedzi jedna czwarta ankietowanych (25%). Pojawiały się tu takie uzasadnienia, jak: „religia na to nie pozwala”, „to wbrew religii”, czy też ogólniej – „przekonania religijne”, „kwestia wiary”.

Dlaczego, Pana(i) zdaniem, niektórzy ludzie nie chcą, by po śmierci pobrano ich narządy w celu przeszczepienia innym?

Uzasadnienia związane z religią (ogólnie)	25%
Ciało jest całością i nie powinno się go rozdzielać	8%
Niewielka świadomość społeczeństwa	8%
Obawa, strach (ogólnie)	6%
Szacunek do zmarłego i jego ciała	6%
Strach przed okaleczeniem ciała po śmierci	5%
Obawy związane z życiem po śmierci , przekonanie o jedności duszy i ciała	4%
Przekonania , poglądy (ogólnie)	4%
Negatywne cechy , negatywne emocje	4%
Brak zaufania do lekarzy	4%
Obawa, że narządy staną się przedmiotem handlu	4%
Negatywnie o braku wiedzy dotyczącej transplantacji	3%
Wpływ zwyczajów , tradycji, kultury (ogólnie)	3%
Odpowiedzi typu: to sprawa indywidualna	3%
Przywiązanie do swojego ciała	2%
Negatywny wpływ religii	2%
Brak wrażliwości społecznej	2%
Trud podjęcia decyzji	2%
Obawa o reakcję innych	1%
Niechęć do przeszczepów	1%
Niechęć do oddania komuś swoich narządów	1%
Obawy o to, co się stanie z ciałem	1%
Obawy związane z aferami w służbie zdrowia	1%
Wątpliwości związane ze stwierdzaniem śmierci	1%
Obawy o jakość procedur prawnych dotyczących pobierania narządów	1%
Brak wiary w powodzenie przeszczepu	1%
Odpowiedzi typu: <i>to nieuzasadnione obawy, nie rozumiem takich ludzi</i>	1%
Inne	2%
Trudno powiedzieć, nie znam się na tym	28%

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli wymieniać różne powody

Obok tego są wypowiedzi wskazujące dokładniej na religijną treść owych przekonań. Tak więc 4% badanych mówi o **problemie życia po śmierci** – poruszając kwestię zmartwychwstania, reinkarnacji, przedstawiając wątpliwości, czy można zmartwychwstać albo być zbawionym w stanie „niekompletnym”, na to, że ludzie „do nieba chcą iść ciałem i duszą”. Wśród tego typu argumentacji pojawiają się dodatkowo wypowiedzi, które wskazują na jedność duszy i ciała oraz na przekonanie, że „wraz z organami oddaje się część duszy”.

Pojawiają się również nieliczne wypowiedzi antyklerykalne obciążające Kościół, negatywnie przedstawiające religię lub też podejmujące bierność Kościoła, która przyczynia się do społecznych oporów wobec transplantacji (2%). Są to stwierdzenia typu: „to wina Kościoła”, „Kościół o tym nie mówi”, „stereotypy katolicyzmu”, a także wypowiedzi podejmujące radykalizm, fanatyzm religijny, błędy w interpretacji religii, wiarę w przesady i zabobony.

Kolejny często spotykany wątek to **sakralny charakter ciała**, uzasadnienie, które nie da się oddzielić od religii, choć może mieć charakter czysto świecki i nie nawiązywać do wiary religijnej. Wypowiedzi niektórych ankietowanych (8%) wskazywały na przekonanie, że ciało jest całością i nie powinno się go rozdzielać, jak np. że „Bóg stworzył człowieka jako całość i niech go jako całość zabiera”, albo też, że „ciała nie wolno ruszać, ciało i człowiek to jedno”. Pojawiły się także wypowiedzi mówiące o szacunku dla zmarłego (6%), że „zmarłym należy się spokój”, „narządy powinny pozostać przy zmarłym”, akcentowano tu również kwestię „godnego pochówku”.

Osobny wątek stanowi poczucie własności swojego ciała, próba kontrolowania go i sprawowania nad nim władzy nawet po śmierci. Kwestia ta ma jednak kilka wymiarów. Część osób (5%) wskazywała na sprawy estetyki i niechętnie odnosiła się do wizji, w której ich ciało może zostać po śmierci „okaleczone”, poddane sekcji. Wspominano tu „niechęć do bycia pokrojonym”, obawę, że „źle będzie się wyglądało w trumnie”, a także lęk, iż „w środku będzie się pustym”. Wypowiadano również ogólną obawę o to, co stanie się z ciałem (1%), do kogo trafią narządy i czy biorcy będą „właściwymi”, uczciwymi osobami. Niektórzy respondenci (2%) podkreślali przywiązanie do swojego ciała, „sentymen do ciała” i ogólnie świata materialnego; padały tu np. takie stwierdzenia, jak „co moje, zostaje ze mną”. Inni (1%) wprost wypowiadali, że nie chcą, aby ktoś nosił w sobie ich narządy, i że „organy nie są do rozdawania”.

Z innej strony, ale na podobną motywację wskazują ci, którzy tłumaczą odmowę egoizmem, skąpstwem, chciwością, złośliwością, a także zazdrością, że ten drugi (biorca) będzie dłużej żył (4%).

Znaczna część wypowiedzi (8%) uzasadnia odmowę oddania organów **brakiem świadomości** lub niewielką świadomością problematyki transplantacji w społeczeństwie lub ludzką **ignorancją** i głupotą (3%). Niektórzy (2%) zwracają też uwagę na obojętność społeczną, **brak wrażliwości** i zrozumienia dla cierpienia innych. Część badanych (3%) mówi dość ogólnie, że winę ponosi **tradycja**, kontekst kulturowy; padają tu uzasadnienia: „tak nas wychowano”, „takie są zwyczaje”, lub „nie idą z duchem czasu” o ludziach, którzy obawiają się pobierania narządów.

Jest też widoczny wątek **nieufności wobec idei transplantacji** w ogóle lub wobec lekarzy zajmujących się tą dziedziną. Z lękiem przed nieuczciwością lekarzy wiąże odmowy 4% pytanych, a z aferami w służbie zdrowia – 1%. Istnieją także obawy (4%), że pobrane narządy staną się przedmiotem handlu. Do tego można dodać lęk przed pomyłką przy stwierdzeniu zgonu (1%) i obawę o jakość procedur prawnych dotyczących transplantacji (1%) oraz brak wiary w powodzenie przeszczepu (1%).

Mimo iż co najmniej jedna czwarta badanych wskazuje na religijny kontekst odmowy zgody na transplantację własnych organów, aspekt religijny w ogólnym sensie pojawia się dużo częściej w tłumaczeniu takiego zachowania. Przebija przez nie wiara w możliwość zmartwychwstania i rozumiała niepewność, czy integralność cielesna nie jest w tym celu konieczna. Poza tym zaznacza się poczucie świętości ciała, poczucie jego własności, ignorancja i nieufność wobec osób zajmujących się transplantacją.

Wiele wypowiedzi argumentujących obawy dotyczące transplantacji podejmuje aspekt ciała, problem jego integralności i własności. Chcąc poszerzyć wiedzę o postawach wobec ciała rzutujących na gotowość do oddania organów do transplantacji powtórzyliśmy pytanie zadane przez Jacka Kurczewskiego w badaniach „Opinie o moralności, prawie i religii”, wykonanych przez OBOP w 1988 roku.

Tabela 3

Postęp medyczny w dziedzinie przeszczepiania różnych organów ciała ludzkiego itp. operacji doprowadził do sporu, czy człowiek może robić ze swoim ciałem co mu się żywnie podoba, np. sprzedawać lub ofiarowywać za darmo potrzebującym odpowiednie narządy. Który z wymienionych poglądów bardziej Panu(i) odpowiada?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	1988 (OBOP)	2007 (CBOS)
	w procentach	
Ciało jest własnością jednostki i jest jej prywatną sprawą, co zrobi ze swym ciałem za pieniądze lub za darmo	16	12
Człowiek może w darze ofiarowywać potrzebującemu część swojego ciała, ale nie powinno się z tego czynić handlu	61	72
Ciało jest dane człowiekowi jako nietykalna całość i nie można nim dowolnie rozporządzać	17	10
Trudno powiedzieć	6	6

Powyższe wyniki wskazują, że mimo znacznego upływu czasu i rozwoju stosunków rynkowych w życiu społecznym rozkład procentowy poszczególnych postaw wobec ciała praktycznie pozostał niezmienny. Wśród odpowiadających dominuje przekonanie, że ciało jest dobrem szczególnym, które wprawdzie pozostaje własnością jednostki, ale nie podlega zwykłym prawom rynkowym; jest moje, ale nie mogę na nim zarobić. Taki pogląd wyraziło 61% badanych w 1988 roku i 72% ogółu pytanych w tym roku. Pozostałe dwie postawy, ściśle rynkowa i ściśle religijna, pojawiają się relatywnie rzadko. Interesujące jednak, że postawa merkantylna wobec własnego ciała jest najczęstsza wśród pracujących na własny rachunek (22%), wśród najbardziej zamożnych (19%) i mieszkańców wielkich miast (19%). Z kolei postawa sakralizująca ciało i czyniąca z człowieka jego powiernika jest bardziej popularna wśród rolników (26%), w grupie osób najbiedniejszych (16%) i w pokoleniu najstarszych ankietowanych (16%).

DOMNIEMANIE ZGODY CZY WYRAŻENIE ZGODY

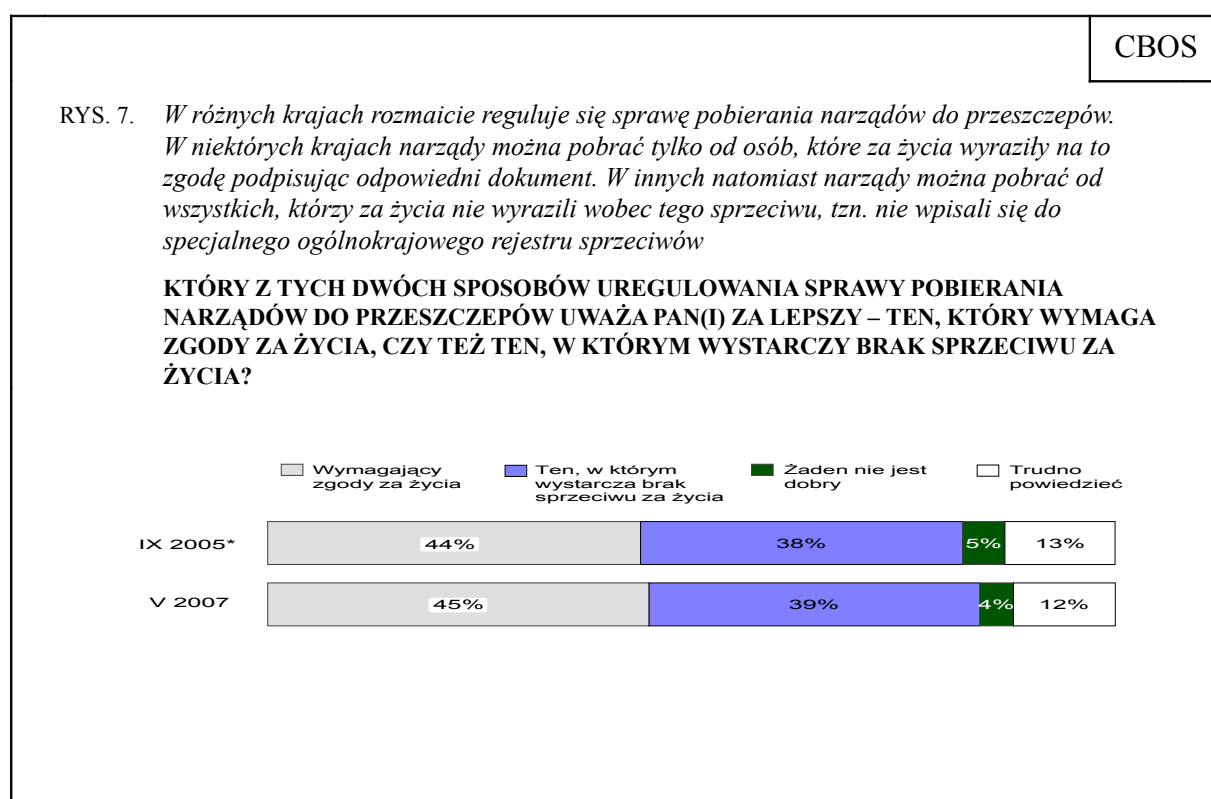
Ustawa z 1 lipca 2005 roku o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (DzU 169, poz. 1411) utrzymała zasadę zgody domniemanej w przypadku braku sprzeciwu zgłoszonego w odpowiednim rejestrze bądź ustnego wyrażenia zgody potwierdzonego pisemnie przez dwóch świadków. W praktyce lekarze pytają jeszcze o zgodę najbliższą rodzinę potencjalnego dawcy i choć jej zdanie nie ma tu mocy prawnej, lekarze zazwyczaj odstępują od pobrania narządów w sytuacji sprzeciwu bliskich osoby zmarłej. Planowane są zmiany w prawie polegające na wprowadzeniu zasady czynnego wyrażenia

zgody zgłoszonej do rejestru, co miałyby przyspieszyć działania medyczne i ułatwić, jeśli nie wyeliminować, ewentualne negocjacje z rodziną zmarłego dawcy.

Prawnej regulacji transplantacji poświęcone było pytanie, w którym wprowadzono wybór między prawem lekarza do samodzielnej decyzji a uwarunkowaniem jej zgodą dawcy i jego najbliższych. Opinia publiczna jest w tej sprawie podzielona. Badani najczęściej (48%) oddają w tej kwestii inicjatywę lekarzowi, choć tylko 17% akceptuje podejmowanie przez niego zupełnie samodzielnej decyzji, a 31% zezwala na to pod warunkiem braku pisemnego sprzeciwu wyrażonego przez zmarłego przed śmiercią. Kolejne grupy respondentów uzależniają to od zgody rodziny zmarłego (13%) lub jego zgody przed śmiercią (25%), a więc od tego, czy człowiek lub jego krewni mają wprost kontrolę nad tym, co stanie się z ciałem. Z danych tych wynika też, że większość opinii publicznej pogodzi się z podejmowaniem decyzji przez lekarza na podstawie pisemnej zgody zmarłego i zgody jego najbliższych krewnych, którzy mają swoje obowiązki i uprawnienia wobec ciała zmarłego. Biorąc pod uwagę większą restrykcyjność zawiadomienia o zgodzie jako warunku można też przyjąć, że wariant obecnie obowiązujący jest akceptowany przez 48% ankietowanych, a wprowadzenie wyrażenia zgody zapewni poparcie co najmniej 25% dodatkowo, co łącznie stanowi 73%, a więc prawie trzy czwarte ogółu.

Ankietowanym przedstawiliśmy i zdefiniowaliśmy również dwa modele regulacji prawnych dotyczących transplantacji, prosząc o wybranie tego, który wydaje się im lepszy. Mogli opowiedzieć się za systemem, który wymaga zgody wyrażonej za życia przez potencjalnego dawcę, lub za rozwiązaniem umożliwiającym pobranie narządów od każdego, kto nie wyraził sprzeciwu za życia. Żadna z propozycji nie uzyskała zdecydowanej większości zwolenników, ale większe poparcie ma system oparty na czynnym wyrażeniu zgody przez potencjalnego dawcę (45%) niż oparty na domniemaniu zgody przy braku wyrażonego sprzeciwu (39%). Należy również zaznaczyć, że preferencje dotyczące prawnych regulacji pobierania narządów są właściwie takie same jak w 2005 roku.

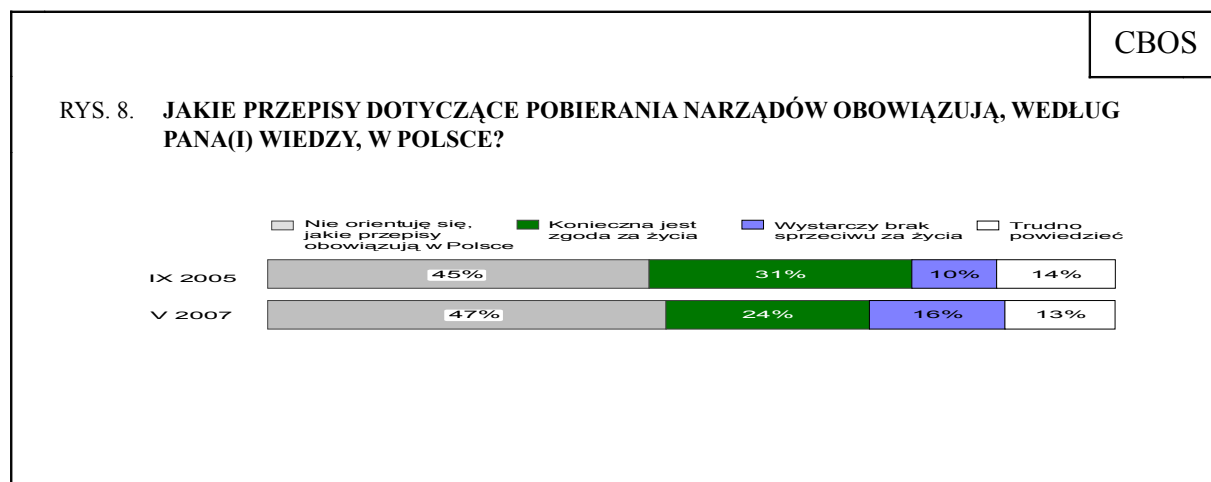
* W sondażu z 2005 roku przedstawiono te modele prawne jako charakterystyczne dla dwóch państw: Austrii (wystarczy brak sprzeciwu za życia) i Niemiec (konieczna jest zgoda za życia). Respondent wybierał, który model – niemiecki czy austriacki – jest według niego lepszy

Wymóg zgody wyrażonej za życia jest częściej wybierany przez osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym i średnim, a także przez większość rolników, robotników wykwalifikowanych i bierne zawodowo gospodynie domowe. Poparcie dla tego systemu wzrasta wraz z religijnością mierzoną częstością praktyk religijnych i wraz z obniżaniem się zamożności gospodarstw domowych. Domniemanie zgody jest najczęściej aprobowane jako zasada prawna przez ludzi z wykształceniem wyższym, kadre kierowniczą

i inteligencję, jak również mieszkańców wielkich miast, ludzi mających wysoki dochód w gospodarstwie domowym i rzadziej uczestniczących w praktykach religijnych oraz wcale niepraktykujących.

Co ciekawe, wybór danego modelu prawnego jest w pewnym stopniu związany z gotowością do ofiarowania po śmierci własnych organów (V Cramera = 0,28). Osoby deklarujące, że ich zdaniem lepszym rozwiązaniem jest regulacja, która przewiduje domniemaną zgodę, częściej niż zwolennicy drugiego modelu przyznają, że zgodziliby się na pobranie z ich ciał narządów po śmierci. Podobnie jest w przypadku deklaracji wyrażających gotowość do podpisania „oświadczenia woli”. Ci, którzy są zwolennikami systemu zgody domniemanej, częściej niż wybierający konieczność wydania zgody za życia byliby skłonni wypełnić „oświadczenie woli” (V Cramera = 0,30). Wynika to prawdopodobnie z podobnych cech społeczno-demograficznych charakteryzujących obie grupy, ale może być również związane z nieco innym stosunkiem do ciała wyrażającym się mniejszą potrzebą poczucia kontroli nad nim.

Zapytaliśmy również o to, która z tych dwóch form prawnej regulacji pobierania narządów obowiązuje w Polsce. Prawie połowa ankietowanych przyznaje, że nie ma wiedzy o przepisach obowiązujących w tej kwestii. Rozmiar społecznej niewiedzy należy uzupełnić o wysoki odsetek tych, którzy wskazują odpowiedź „trudno powiedzieć” (13%). Ogółem ignorancję prawną w tej sprawie ujawniła, większość odpowiadających (60%). Druga w kolejności (24%) padała odpowiedź niewłaściwa mówiąca, iż prawo polskie wymaga wyrażenia przez potencjalnego dawcę zgody za życia, najrzadsza zaś (16%) była odpowiedź prawidłowa, stwierdzająca, że wystarczy brak sprzeciwu.

Odnosząc uzyskane wyniki do tych z 2005 roku zauważamy, że praktycznie nie zmienił się odsetek deklarujących niewiedzę w tym zakresie, jednak mniej osób niż wówczas wskazuje błędny system prawny, a nieco więcej – model faktycznie obowiązujący.

Odsetek prawidłowych odpowiedzi rośnie wraz z poziomem wykształcenia respondentów. Ponadto właściwy system prawny częściej wybierają przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, pracownicy umysłowi niższego szczebla, mieszkańcy największych aglomeracji miejskich oraz, co wiąże się z wykształceniem ankietowanych, najlepiej zarabiający.

WOLA ZMARŁEGO, WOLA RODZINY

Wydaje się, że zakorzeniona w ludziach potrzeba respektowania woli zmarłego, której już nie można zmienić, sprawia, że nawet osoby skłonne do oddania swoich organów po śmierci zachowują ostrożność wobec ciała zmarłej osoby bliskiej. Dobra wola osób bliskich jest niezmiernie istotna dla transplantologii i choć, jak powiedzieliśmy wcześniej, nie ma ona mocy prawnej, sprzeciw rodziny jest zazwyczaj równoznaczny z odstępniem od pobrania narządów. Zapytaliśmy o to, jak ankietowani zachowaliby się – czy wyraziliby sprzeciw czy też nie – w trzech różnych sytuacjach: po pierwsze, kiedy wiadomo, że zmarły nie miał nic przeciwko oddaniu swoich narządów, po drugie – gdy nieznane jest stanowisko osoby zmarłej, oraz w sytuacji, gdy zmarły był za życia przeciwny oddaniu swoich narządów po śmierci.

Przeciwnicy transplantacji, znajdujący się w mniejszości, zachowują dla siebie prawo rozporządzania zwłokami osób bliskich, stąd zapewne 13% odpowiadających, którzy nie zgodziliby się na pobranie organów z ciała zmarłej osoby, nawet jeśli wyraziła w tej sprawie zgodę za życia. W takiej sytuacji nie sprzeciwiłaby się zdecydowana większość społeczeństwa (80%). Kiedy nie wiadomo, jakie było stanowisko osoby zmarłej, nadal większość pytanym (63%), choć mniej liczna niż w pierwszym przypadku, nie kwestionowałaby pobierania narządów. Sprzeciw wyraziłby wówczas co piąty dorosły (21%), ale stosunkowo wielu (16%) nie wiedziałoby, jak postąpić. Jeśli osoba zmarła była przeciwna oddaniu narządów, większość (67%) uszanowałaby tę wolę, nie zgadzając się na pobranie organów. Tylko jedna piąta badanych (19%), znając negatywny stosunek zmarłego do transplantacji, zgodziłaby się na pobranie jego narządów.

Tabela 4

Czy w przypadku śmierci osoby bliskiej sprzeciwił(a)by się Pan(i) pobraniu od niej narządów, aby ratować życie innej osobie, gdy wiadomo, że zmarła osoba:	Zdecydowanie sprzeciwił(a)-bym się	Raczej sprzeciwił(a)-bym się	Raczej nie sprzeciwił(a)-bym się	Zdecydowanie nie sprzeciwił(a)-bym się	Trudno powiedzieć
	w procentach				
- nie miała nic przeciwko oddaniu własnych narządów	6	7	33	47	8
- nie wypowiedziała się na ten temat i nie wiadomo, jaka była jej opinia	8	13	33	30	16
- była przeciwna oddaniu narządów	43	24	8	11	13

Odmowy respektowania zgody zmarłej osoby na pobranie z jej ciała potrzebnych organów należy częściej oczekiwać wśród najstarszych respondentów, słabiej wykształconych oraz wśród robotników – zarówno wykwalifikowanych, jak i niewykwalifikowanych. Nieco więcej głosów sprzeciwu w takiej sytuacji jest również w grupie osób niepraktykujących religijnie. Gdy nie wiadomo, jaka jest wola zmarłego, relatywnie często nie wyraziliby swojego sprzeciwu wobec pobrania narządów najlepiej wykształceni oraz mieszkańcy największych aglomeracji miejskich. Wpływ wykształcenia nie jest już tak jednoznaczny w sytuacji, gdy wiadomo, że zmarły był przeciwny pobraniu narządów. Decyzję w tej sprawie (pozytywną lub negatywną) częściej potrafiłyby podjąć przede wszystkim osoby z wykształceniem średnim i wyższym, natomiast wśród ludzi słabiej wykształconych stosunkowo częsty jest brak opinii.

Warto jeszcze odnieść otrzymane wyniki do tych z 1997 i 2003 roku. Można zaobserwować, że nastąpiły pewne zmiany, choć nie są one jednoznaczne. Przede wszystkim mniej osób niż w 2003 deklaruje zdecydowany brak sprzeciwu w sytuacjach, kiedy zmarły albo nie wyraził swojego stanowiska przed śmiercią, albo miał przychylny stosunek do kwestii oddania narządów, co może oznaczać, że obecnie badani nie są tak przekonani co do słuszności swojej decyzji jak cztery lata temu. Dodatkowo we wszystkich wymienionych sytuacjach wzrosła liczba tych, którzy nie potrafią określić, jaka byłaby ich decyzja. Co ciekawe jednak, mniej ankietowanych sprzeciwiłoby się (szczególnie w zdecydowany sposób) pobraniu narządów od bliskiej osoby zmarłej, która za życia była przeciwnikiem transplantacji.

Tabela 5

Czy w przypadku śmierci osoby bliskiej sprzeciwił(a)by się Pan(i) pobraniu od niej narządów, aby ratować życie innej osobie, gdy wiadomo, że zmarła osoba:	Sprzeciwił(a)bym się			Nie sprzeciwił(a)bym się			Trudno powiedzieć		
	1997	2003	2007	1997	2003	2007	1997	2003	2007
	w procentach								
- nie miała nic przeciwko oddaniu własnych narządów	11 (6)	9 (6)	13 (6)	82 (45)	86 (63)	79 (47)	7	5	8
- nie wypowiedziała się na ten temat i nie wiadomo, jaka była jej opinia	23 (9)	23 (10)	21 (8)	60 (25)	66 (37)	63 (30)	17	11	16
- była przeciwna oddaniu narządów	74 (58)	75 (60)	67 (43)	15 (9)	18 (11)	20 (11)	10	7	13
W nawiasach podano odsetki deklaracji skrajnych – zdecydowanego sprzeciwu oraz zdecydowanego braku sprzeciwu									

Niekorzystny klimat, jaki wytworzył się w tym roku wokół polskiej transplantologii, nie przeniósł się w widoczny sposób na stosunek społeczeństwa do pobierania i przeszczepiania narządów. Należy jednak mieć na uwadze możliwość nieszczerości pewnej części deklaracji. Sytuacją społecznie trudną jest bowiem wyrażenie swojego negatywnego nastawienia do transplantacji, które w istocie oznacza odmowę i niechęć wobec ratowania życia innych ludzi, a więc postawę wysoce nieakceptowaną społecznie.

Za powszechną gotowością do oddania organów po śmierci nadal nie podąża wiedza o obowiązujących regulacjach prawnych dotyczących pobierania narządów. Większość Polaków nie wie, jakie przepisy obowiązują w kraju, a tylko co szósty potrafi poprawnie wskazać na funkcjonującą obecnie zasadę zgody domniemanej. Gdyby społeczeństwo decydowało o tym, który model prawny jest lepszy i powinien regulować pobieranie narządów, nieznacznie większą liczbę zwolenników miałaby zasada czynnego wyrażenia zgody.

Opracowali
 Jacek KURCZEWSKI
 Michał FELIKSIAK

A N E K S

Tabela 1. Czy uważa Pan(i) za słuszne przeszczepianie narządów
(transplantacje narządów) pobranych od osób zmarłych,
aby ratować życie lub przywracać zdrowie innym osobom?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	90	4	6	946
Płeć				
Mężczyźni	93	3	4	443
Kobiety	88	5	7	503
Wiek				
18-24 lat	96	1	2	140
25-34	93	4	4	158
35-44	94	1	4	131
45-54	91	5	4	190
55-64	91	2	7	145
65 lat i więcej	81	9	10	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	87	7	7	358
Miasto do 20 tys.	91	1	8	128
20-100 tys.	89	4	7	195
101-500 tys.	95	3	2	167
501 tys. i więcej mieszk.	100	0	0	97
Wykształcenie				
Podstawowe	84	6	10	283
Zasadnicze zawodowe	89	6	5	248
Średnie	95	1	3	322
Wyższe	97	3	1	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	99	0	1	51
Prac. umysł. niż. szczebla	99	1	0	79
Pracownicy fiz.- umysł.	95	3	2	70
Robotnicy wykwalifikowani	91	3	6	97
Robotnicy niewykwalifik.	86	4	10	50
Rolnicy	89	7	4	50
Pracujący na własny rach.	97	3	0	30
Bierni zawodowo				
Renciści	82	4	14	73
Emeryci	85	7	8	230
Uczniowie i studenci	98	0	2	53
Bezrobotni	91	3	5	111
Gospodynie domowe i inni	92	6	2	51
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	95	1	5	112
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	98	1	1	63
sekt. pryw. poza rolnict.	94	3	3	195
prywatnym gosp. rolnym	91	4	6	49
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	93	4	3	64
301-500	94	3	4	108
501-900	90	4	6	196
901-1200	92	1	6	104
Powyżej 1200 zł	98	2	0	84
Ocena własnych war. mater.				
Złe	86	5	9	242
Średnie	91	3	6	436
Dobre	95	4	2	268
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	85	3	12	68
Raz w tygodniu	91	4	6	472
1-2 razy w miesiącu	90	3	7	155
Kilka razy w roku	94	4	2	158
W ogóle nie uczestniczy	90	7	3	91
Poglądy polityczne				
Lewica	94	3	2	152
Centrum	96	2	2	276
Prawica	93	2	4	258
Trudno powiedzieć	80	8	12	258

Tabela 2. Czy zgodził(a)by się Pan(i) na to, aby po Pana(i) śmierci pobrano z Pana(i) ciała narządy w celu przeszczepienia innym?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	78	13	9	946
Płeć				
Mężczyźni	80	13	7	443
Kobiety	77	13	10	503
Wiek				
18-24 lat	90	6	4	140
25-34	85	8	7	158
35-44	77	12	11	131
45-54	76	15	9	190
55-64	81	11	9	145
65 lat i więcej	65	24	12	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	72	17	11	358
Miasto do 20 tys.	81	17	3	128
20-100 tys.	80	9	11	195
101-500 tys.	86	9	6	167
501 tys.i więcej mieszk.	82	7	11	97
Wykształcenie				
Podstawowe	69	21	11	283
Zasadnicze zawodowe	75	15	9	248
Średnie	86	7	7	322
Wyższe	89	5	5	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	95	3	2	51
Prac.umysł.niż.szczebła	94	4	2	79
Pracownicy fiz.- umysł.	89	6	5	70
Robotnicy wykwalifikowani	76	11	13	97
Robotnicy niewykwalifik.	72	23	5	50
Rolnicy	70	15	15	50
Pracujący na własny rach.	86	9	5	30
Bierni zawodowo				
Renciści	68	19	13	73
Emeryci	73	19	9	230
Uczniowie i studenci	90	4	5	53
Bezrobotni	77	15	8	111
Gospodynie domowe i inni	70	11	19	51
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	87	9	4	112
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	87	3	10	63
sekt. pryw. poza rolnict.	82	11	7	195
prywatnym gosp. rolnym	75	11	13	49
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	76	20	5	64
301-500	86	9	5	108
501-900	78	13	9	196
901-1200	86	5	9	104
Powyżej 1200 zł	86	6	8	84
Ocena własnych war. mater.				
Złe	70	21	10	242
Średnie	79	12	10	436
Dobre	86	8	6	268
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	76	17	7	68
Raz w tygodniu	77	14	9	472
1-2 razy w miesiącu	78	12	9	155
Kilka razy w roku	83	9	8	158
W ogóle nie uczestniczy	79	15	6	91
Poglądy polityczne				
Lewica	91	6	3	152
Centrum	83	9	9	276
Prawica	81	12	7	258
Trudno powiedzieć	63	23	14	258

Tabela 3. Czy słyszał(a) Pan(i) o tzw. oświadczeniu woli, które wypełnia się po to, by w krytycznej sytuacji rodzina, osoby bliskie wiedziały, że zgadza się Pan(i) na pobranie narządów? 1 - Tak, słyszałem(am); 2 - Nie, nie słyszałem(am)

	(%)			
	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	45	52	3	946
Płeć				
Mężczyźni	45	52	3	443
Kobiety	46	51	3	503
Wiek				
18-24 lat	47	51	3	140
25-34	50	49	1	158
35-44	48	48	4	131
45-54	47	51	2	190
55-64	48	48	4	145
65 lat i więcej	34	62	4	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	35	60	4	358
Miasto do 20 tys.	51	48	1	128
20-100 tys.	54	44	2	195
101-500 tys.	48	51	0	167
501 tys.i więcej mieszk.	51	42	6	97
Wykształcenie				
Podstawowe	34	61	4	283
Zasadnicze zawodowe	44	55	2	248
Średnie	51	46	3	322
Wyższe	63	36	1	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	61	39	0	51
Prac.umysł.niż.szczebła	64	33	4	79
Pracownicy fiz.- umysł.	52	46	2	70
Robotnicy wykwalifikowani	43	55	3	97
Robotnicy niewykwalifik.	45	52	3	50
Rolnicy	32	66	2	50
Pracujący na własny rach.	58	42	0	30
Bierni zawodowo				
Renciści	36	61	2	73
Emeryci	40	56	4	230
Uczniowie i studenci	39	55	5	53
Bezrobotni	53	43	4	111
Gospodynie domowe i inni	29	71	0	51
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	54	44	2	112
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	49	45	6	63
sekt. pryw. poza rolnict.	52	48	0	195
prywatnym gosp. rolnym	29	66	6	49
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	50	50	0	64
301-500	47	49	3	108
501-900	49	47	4	196
901-1200	47	53	0	104
Powyżej 1200 zł	56	41	3	84
Ocena własnych war. mater.				
Złe	42	55	4	242
Średnie	44	53	3	436
Dobre	51	47	2	268
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	55	41	4	68
Raz w tygodniu	42	55	3	472
1-2 razy w miesiącu	40	57	3	155
Kilka razy w roku	51	45	4	158
W ogóle nie uczestniczy	55	44	1	91
Poglądy polityczne				
Lewica	59	40	2	152
Centrum	50	49	1	276
Prawica	48	49	2	258
Trudno powiedzieć	29	64	6	258

Tabela 4. Czy był(a)by Pan(i) skłonny(a) podpisać takie oświadczenie czy też nie?
1 - Podpisał(a)bym takie oświadczenie; 2 - Nie podpisał(a)bym takiego oświadczenia; 3 - Już podpisał(a)m takie oświadczenie

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	69	14	0	17	946
Płeć					
Mężczyźni	70	13	0	17	443
Kobiety	68	14	0	17	503
Wiek					
18-24 lat	80	5	1	14	140
25-34	78	11	0	11	158
35-44	69	15	1	15	131
45-54	72	13	0	16	190
55-64	65	11	0	24	145
65 lat i więcej	52	25	0	23	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	58	18	0	24	358
Miasto do 20 tys.	68	16	1	14	128
20-100 tys.	74	10	0	16	195
101-500 tys.	75	13	1	11	167
501 tys.i więcej mieszk.	86	5	0	9	97
Wykształcenie					
Podstawowe	53	21	0	25	283
Zasadnicze zawodowe	64	17	1	18	248
Średnie	82	6	0	12	322
Wyższe	82	9	0	9	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	86	5	0	9	51
Prac.umysł.niż.szczebla	87	6	0	7	79
Pracownicy fiz.- umysł.	83	8	0	9	70
Robotnicy wykwalifikowani	67	17	0	17	97
Robotnicy niewykwalifik.	64	21	0	15	50
Rolnicy	60	15	0	25	50
Pracujący na własny rach.	81	3	0	17	30
Bierni zawodowo					
Renciści	57	24	0	19	73
Emeryci	60	19	0	22	230
Uczniowie i studenci	85	2	3	10	53
Bezrobotni	67	13	2	19	111
Gospodynie domowe i inni	57	13	0	30	51
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	78	13	0	10	112
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	83	3	0	14	63
sekt. pryw. poza rolnict.	77	11	0	12	195
prywatnym gosp. rolnym	64	15	0	21	49
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	69	24	0	7	64
301-500	81	8	2	10	108
501-900	65	14	0	20	196
901-1200	78	11	0	12	104
Powyżej 1200 zł	80	8	0	12	84
Ocena własnych war. mater.					
Złe	61	18	1	21	242
Średnie	68	15	0	17	436
Dobre	78	8	0	14	268
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	60	16	0	24	68
Raz w tygodniu	66	14	0	21	472
1-2 razy w miesiącu	72	15	1	12	155
Kilka razy w roku	73	11	0	16	158
W ogóle nie uczestniczy	77	14	1	7	91
Poglądy polityczne					
Lewica	86	7	1	6	152
Centrum	77	10	0	13	276
Prawica	67	14	0	20	258
Trudno powiedzieć	51	22	1	26	258

Tabela 5. Czy zgodził(a)by się Pan(i) oddać jedną ze swoich nerek będącemu w potrzebie **bratu/siostrze, z którym/która nie utrzymuje Pan(i) na co dzień kontaktów?** 1 - Tak, nawet za darmo; 2 - Tak, tylko za pieniądze; 3 - Nie, nie zgodził(a)bym się

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	85	0	10	4	944
Płeć					
Mężczyźni	87	0	10	3	443
Kobiety	84	0	11	5	502
Wiek					
18-24 lat	86	0	14	0	140
25-34	93	0	5	2	158
35-44	81	0	9	10	129
45-54	85	0	11	5	190
55-64	90	1	6	2	145
65 lat i więcej	78	0	17	6	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	81	0	11	8	358
Miasto do 20 tys.	91	0	7	2	127
20-100 tys.	87	0	11	1	195
101-500 tys.	88	0	11	2	167
501 tys.i więcej mieszk.	87	1	10	2	97
Wykształcenie					
Podstawowe	82	0	12	6	281
Zasadnicze zawodowe	84	0	11	5	248
Średnie	90	0	8	2	322
Wyższe	84	0	11	5	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	79	0	13	8	51
Prac.umysł.niż.szczebla	87	0	11	2	79
Pracownicy fiz.- umysł.	94	1	5	0	69
Robotnicy wykwalifikowani	90	0	8	2	97
Robotnicy niewykwalifik.	89	0	6	5	50
Rolnicy	79	0	16	4	50
Pracujący na własny rach.	80	4	12	5	30
Bierni zawodowo					
Renciści	82	0	13	5	73
Emeryci	83	0	13	4	230
Uczniowie i studenci	89	0	11	0	53
Bezrobotni	83	0	8	9	111
Gospodynie domowe i inni	88	0	6	6	51
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	84	0	11	5	110
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	91	0	9	0	63
sekt. pryw. poza rolnict.	89	1	7	2	195
prywatnym gosp. rolnym	80	0	14	6	49
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	86	0	10	4	64
301-500	87	0	10	3	107
501-900	84	0	13	3	196
901-1200	85	1	10	4	104
Powyżej 1200 zł	92	0	6	2	84
Ocena własnych war. mater.					
Złe	81	1	15	4	242
Średnie	86	0	8	5	434
Dobre	88	0	10	2	268
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	89	0	6	4	68
Raz w tygodniu	87	0	8	5	472
1-2 razy w miesiącu	83	1	13	4	155
Kilka razy w roku	86	1	10	3	156
W ogóle nie uczestniczy	77	0	20	3	91
Poglądy polityczne					
Lewica	93	0	7	0	152
Centrum	88	1	8	3	276
Prawica	91	0	6	3	256
Trudno powiedzieć	72	0	19	9	258

Tabela 6. Czy zgodził(a)by się Pan(i) oddać jedną ze swoich nerek będącemu w potrzebie **dalekiemu krewnemu**? 1 - Tak, nawet za darmo; 2 - Tak, tylko za pieniądze; 3 - Nie, nie zgodził(a)bym się

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	60	2	31	7	944
Płeć					
Mężczyźni	64	2	28	6	443
Kobiety	55	3	34	8	502
Wiek					
18-24 lat	68	2	29	1	140
25-34	61	2	28	8	158
35-44	58	4	25	13	129
45-54	55	2	32	10	190
55-64	64	2	28	6	145
65 lat i więcej	53	1	40	6	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	59	2	30	10	358
Miasto do 20 tys.	58	2	30	9	127
20-100 tys.	60	3	34	3	195
101-500 tys.	62	2	30	5	167
501 tys.i więcej mieszk.	60	2	32	6	97
Wykształcenie					
Podstawowe	61	2	31	6	281
Zasadnicze zawodowe	56	2	33	10	248
Średnie	63	2	29	6	322
Wyższe	52	4	35	9	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	45	1	42	11	51
Prac.umysł.niż.szczębla	51	2	38	9	79
Pracownicy fiz.- umysł.	78	1	20	1	69
Robotnicy wykwalifikowani	67	3	25	4	97
Robotnicy niewykwalifik.	63	10	23	5	50
Rolnicy	54	0	36	10	50
Pracujący na własny rach.	55	6	34	6	30
Bierni zawodowo					
Renciści	54	0	34	12	73
Emeryci	57	1	36	6	230
Uczniowie i studenci	66	2	30	2	53
Bezrobotni	66	2	18	15	111
Gospodynie domowe i inni	56	4	35	5	51
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	59	1	32	9	110
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	57	5	35	3	63
sekt. pryw. poza rolnict.	65	4	25	6	195
prywatnym gosp. rolnym	56	0	33	12	49
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	67	4	24	5	64
301-500	65	2	26	7	107
501-900	60	1	33	6	196
901-1200	57	3	32	8	104
Powyżej 1200 zł	63	5	25	7	84
Ocena własnych war. mater.					
Złe	58	3	31	8	242
Średnie	60	1	31	8	434
Dobre	60	3	31	6	268
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	60	1	33	6	68
Raz w tygodniu	58	1	33	8	472
1-2 razy w miesiącu	62	4	29	6	155
Kilka razy w roku	64	3	26	7	156
W ogóle nie uczestniczy	57	4	30	10	91
Poglądy polityczne					
Lewica	68	3	25	4	152
Centrum	63	2	29	6	276
Prawica	59	2	33	6	256
Trudno powiedzieć	52	1	35	12	258

Tabela 7. Czy zgodził(a)by się Pan(i) oddać jedną ze swoich nerek będącemu w potrzebie **przyjacielowi/przyjaciółce**? 1 - Tak, nawet za darmo; 2 - Tak, tylko za pieniądze; 3 - Nie, nie zgodził(a)bym się

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	53	2	36	9	944
Płeć					
Mężczyźni	56	2	35	8	443
Kobiety	51	2	38	10	502
Wiek					
18-24 lat	70	2	26	3	140
25-34	56	2	32	10	158
35-44	52	2	32	13	129
45-54	49	3	39	10	190
55-64	53	2	36	10	145
65 lat i więcej	44	1	48	7	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	50	2	37	12	358
Miasto do 20 tys.	58	1	34	8	127
20-100 tys.	59	3	33	6	195
101-500 tys.	51	1	40	8	167
501 tys.i więcej mieszk.	53	1	39	7	97
Wykształcenie					
Podstawowe	49	1	42	8	281
Zasadnicze zawodowe	45	4	41	10	248
Średnie	63	1	28	8	322
Wyższe	54	3	35	8	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	46	1	41	11	51
Prac.umysł.niż.szczebła	56	1	34	8	79
Pracownicy fiz.- umysł.	71	1	26	3	69
Robotnicy wykwalifikowani	59	3	34	4	97
Robotnicy niewykwalifik.	50	11	35	3	50
Rolnicy	40	2	43	15	50
Pracujący na własny rach.	50	2	33	14	30
Bierni zawodowo					
Renciści	44	0	41	15	73
Emeryci	46	0	45	8	230
Uczniowie i studenci	74	2	21	3	53
Bezrobotni	56	0	30	14	111
Gospodynie domowe i inni	56	5	31	8	51
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	56	3	34	7	110
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	56	5	36	3	63
sekt. pryw. poza rolnict.	60	2	30	8	195
prywatnym gosp. rolnym	41	2	40	17	49
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	52	3	40	5	64
301-500	58	1	32	9	107
501-900	53	2	39	6	196
901-1200	58	2	32	9	104
Powyżej 1200 zł	51	3	36	10	84
Ocena własnych war. mater.					
Złe	51	1	38	10	242
Średnie	53	1	37	9	434
Dobre	54	4	34	8	268
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	62	1	30	7	68
Raz w tygodniu	50	2	38	10	472
1-2 razy w miesiącu	54	3	35	8	155
Kilka razy w roku	56	2	35	8	156
W ogóle nie uczestniczy	55	1	37	7	91
Poglądy polityczne					
Lewica	61	3	33	3	152
Centrum	56	2	33	9	276
Prawica	52	2	40	7	256
Trudno powiedzieć	47	1	39	13	258

Tabela 8. Czy zgodził(a)by się Pan(i) oddać jedną ze swoich nerek będącemu w potrzebie **przełożonemu/podwładnemu w pracy**? 1 - Tak, nawet za darmo; 2 - Tak, tylko za pieniądze; 3 - Nie, nie zgodził(a)bym się

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	29	3	59	9	944
Płeć					
Mężczyźni	29	3	59	9	442
Kobiety	28	4	58	10	502
Wiek					
18-24 lat	33	3	58	6	140
25-34	26	5	58	12	158
35-44	27	5	55	13	129
45-54	28	4	60	8	190
55-64	28	3	59	10	145
65 lat i więcej	29	2	63	6	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	27	4	56	12	358
Miasto do 20 tys.	39	3	48	10	127
20-100 tys.	27	3	65	5	195
101-500 tys.	29	3	60	8	167
501 tys.i więcej mieszk.	23	3	68	6	97
Wykształcenie					
Podstawowe	28	3	59	10	281
Zasadnicze zawodowe	25	4	61	11	248
Średnie	32	3	57	8	322
Wyższe	28	5	59	7	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	27	3	62	8	51
Prac.umysł.niż.szczebła	28	3	60	9	79
Pracownicy fiz.- umysł.	38	5	54	3	69
Robotnicy wykwalifikowani	28	3	63	6	97
Robotnicy niewykwalifik.	29	12	52	8	50
Rolnicy	24	10	51	15	50
Pracujący na własny rach.	17	8	64	11	30
Bierni zawodowo					
Renciści	27	1	58	13	73
Emeryci	29	1	62	7	230
Uczniowie i studenci	34	5	52	9	53
Bezrobotni	26	0	62	12	111
Gospodynie domowe i inni	30	6	51	14	51
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	27	6	61	6	110
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	31	4	61	4	63
sekt. pryw. poza rolnict.	31	5	56	9	195
prywatnym gosp. rolnym	27	6	51	16	49
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	23	6	66	5	64
301-500	40	1	47	12	107
501-900	28	2	61	9	196
901-1200	33	1	61	5	104
Powyżej 1200 zł	27	4	58	11	84
Ocena własnych war. mater.					
Złe	28	3	60	9	242
Średnie	29	3	59	9	434
Dobre	28	5	58	9	267
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	39	3	53	5	68
Raz w tygodniu	29	3	58	10	471
1-2 razy w miesiącu	27	4	58	11	155
Kilka razy w roku	26	4	62	8	156
W ogóle nie uczestniczy	27	4	63	5	91
Poglądy polityczne					
Lewica	41	6	51	3	152
Centrum	26	4	60	10	276
Prawica	29	2	63	6	256
Trudno powiedzieć	24	2	59	15	258

Tabela 9. Czy zgodził(a)by się Pan(i) oddać jedną ze swoich nerek będącemu w potrzebie obcemu człowiekowi, który nie ma nikogo bliskiego? 1 - Tak, nawet za darmo; 2 - Tak, tylko za pieniądze; 3 - Nie, nie zgodził(a)bym się

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	35	3	54	9	944
Płeć					
Mężczyźni	33	3	56	7	442
Kobiety	36	2	52	10	502
Wiek					
18-24 lat	43	2	46	9	140
25-34	32	5	51	13	158
35-44	31	3	57	10	129
45-54	32	2	57	8	190
55-64	38	3	53	7	145
65 lat i więcej	33	2	59	7	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	32	3	53	12	358
Miasto do 20 tys.	42	2	48	8	127
20-100 tys.	36	2	57	5	195
101-500 tys.	34	4	54	9	167
501 tys.i więcej mieszk.	33	1	60	5	97
Wykształcenie					
Podstawowe	34	2	55	10	281
Zasadnicze zawodowe	30	4	58	9	248
Średnie	39	2	50	9	322
Wyższe	34	4	57	5	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	31	1	62	5	51
Prac.umysł.niż.szczebła	29	3	60	8	79
Pracownicy fiz.- umysł.	51	1	43	5	69
Robotnicy wykwalifikowani	35	4	56	5	97
Robotnicy niewykwalifik.	35	10	47	8	50
Rolnicy	24	6	55	15	50
Pracujący na własny rach.	24	5	59	11	30
Bierni zawodowo					
Renciści	34	3	54	9	73
Emeryci	34	1	59	6	230
Uczniowie i studenci	45	2	41	12	53
Bezrobotni	33	0	53	14	111
Gospodynie domowe i inni	32	6	46	15	51
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	35	3	58	3	110
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	35	4	55	6	63
sekt. pryw. poza rolnict.	36	3	51	9	195
prywatnym gosp. rolnym	23	6	55	16	49
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	34	3	59	4	64
301-500	43	2	47	8	107
501-900	36	3	54	7	196
901-1200	36	1	56	7	104
Powyżej 1200 zł	32	6	54	9	84
Ocena własnych war. mater.					
Złe	31	2	58	9	242
Średnie	37	2	53	8	434
Dobre	34	4	53	9	267
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	43	3	52	3	68
Raz w tygodniu	33	2	54	11	471
1-2 razy w miesiącu	37	3	51	9	155
Kilka razy w roku	33	2	58	7	156
W ogóle nie uczestniczy	35	6	54	5	91
Poglądy polityczne					
Lewica	44	5	49	2	152
Centrum	34	3	52	11	276
Prawica	35	3	58	5	256
Trudno powiedzieć	30	0	56	14	258

Tabela 10. Czy zgodził(a)by się Pan(i) oddać po śmierci swoje serce będącemu w potrzebie obcemu człowiekowi, który nie ma nikogo bliskiego?

1 - Tak, nawet za darmo; 2 - Tak, tylko za pieniądze; 3 - Nie, nie zgodził(a)bym się

	(%)				
	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	64	1	30	5	944
Płeć					
Mężczyźni	64	2	30	4	443
Kobiety	63	1	30	6	501
Wiek					
18-24 lat	72	1	22	5	140
25-34	70	2	22	5	158
35-44	64	1	29	6	131
45-54	65	1	31	4	190
55-64	61	1	33	5	144
65 lat i więcej	51	1	42	6	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	59	1	33	7	358
Miasto do 20 tys.	67	1	27	6	128
20-100 tys.	64	1	34	1	193
101-500 tys.	67	2	26	5	167
501 tys.i więcej mieszk.	71	1	25	4	97
Wykształcenie					
Podstawowe	52	0	41	6	283
Zasadnicze zawodowe	62	1	33	4	248
Średnie	71	1	22	5	320
Wyższe	76	3	18	3	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	86	1	10	2	51
Prac.umysł.niż.szczebla	77	0	18	5	79
Pracownicy fiz.- umysł.	76	0	23	1	70
Robotnicy wykwalifikowani	59	3	34	4	97
Robotnicy niewykwalifik.	58	5	34	3	50
Rolnicy	53	2	36	9	50
Pracujący na własny rach.	67	3	24	6	29
Bierni zawodowo					
Renciści	50	0	41	9	73
Emeryci	59	0	37	4	229
Uczniowie i studenci	64	2	24	10	53
Bezrobotni	65	0	29	6	111
Gospodynie domowe i inni	63	2	31	4	51
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	75	2	21	3	112
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	75	1	23	1	63
sekt. pryw. poza rolnict.	69	2	25	5	194
prywatnym gosp. rolnym	54	2	35	9	49
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	69	0	29	2	64
301-500	65	0	29	6	108
501-900	67	2	27	4	196
901-1200	65	0	29	6	104
Powyżej 1200 zł	75	1	19	5	83
Ocena własnych war. mater.					
Złe	60	0	35	5	242
Średnie	63	1	30	6	435
Dobre	68	2	26	4	267
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	65	0	31	4	68
Raz w tygodniu	60	1	33	6	471
1-2 razy w miesiącu	69	1	25	4	154
Kilka razy w roku	65	1	30	4	158
W ogóle nie uczestniczy	69	4	25	2	91
Poglądy polityczne					
Lewica	76	2	19	3	152
Centrum	68	1	26	5	276
Prawica	65	1	32	2	256
Trudno powiedzieć	50	0	40	10	258

Tabela 11. Postęp medyczny w dziedzinie przeszczepiania różnych organów ciała ludzkiego i tym podobnych operacji, doprowadził do sporu, czy człowiek może robić ze swoim ciałem co mu się żywnie podoba, np. sprzedawać lub ofiarowywać za darmo potrzebującym odpowiednie narządy. Który z wymienionych poglądów bardziej Panu(i) odpowiada? 1 - Ciało jest własnością jednostki i jest jej prywatną sprawą, co zrobi ze swym ciałem za pieniądze lub za darmo; 2 - Człowiek może w darze ofiarowywać potrzebującemu część swojego ciała, ale nie powinno się z tego czynić handlu; 3 - Ciało jest dane człowiekowi jako nietykalna całość i nie można nim dowolnie rozporządzać

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	12	72	10	6	946
Płeć					
Mężczyźni	14	73	9	4	443
Kobiety	11	71	10	7	503
Wiek					
18-24 lat	16	71	9	4	140
25-34	9	82	7	2	158
35-44	14	75	7	4	131
45-54	13	69	11	7	190
55-64	11	75	7	7	145
65 lat i więcej	12	62	16	10	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	10	67	15	9	358
Miasto do 20 tys.	9	77	10	3	128
20-100 tys.	15	72	6	7	195
101-500 tys.	13	79	6	2	167
501 tys.i więcej mieszk.	19	74	3	4	97
Wykształcenie					
Podstawowe	9	69	14	9	283
Zasadnicze zawodowe	11	69	13	6	248
Średnie	17	74	5	4	322
Wyższe	10	82	3	4	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	10	87	1	2	51
Prac.umysł.niż.szczebla	15	81	1	3	79
Pracownicy fiz.- umysł.	14	70	7	9	70
Robotnicy wykwalifikowani	17	71	9	3	97
Robotnicy niewykwalifik.	6	74	12	9	50
Rolnicy	12	53	26	9	50
Pracujący na własny rach.	22	74	0	5	30
Bierni zawodowo					
Renciści	10	74	6	10	73
Emeryci	12	66	15	7	230
Uczniowie i studenci	11	80	7	2	53
Bezrobotni	10	76	10	4	111
Gospodynie domowe i inni	8	71	13	7	51
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	15	78	4	2	112
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	11	83	3	2	63
sekt. pryw. poza rolnict.	16	72	6	6	195
prywatnym gosp. rolnym	13	55	21	11	49
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	10	75	16	0	64
301-500	11	74	10	4	108
501-900	13	73	9	5	196
901-1200	13	76	7	3	104
Powyżej 1200 zł	19	74	7	0	84
Ocena własnych war. mater.					
Złe	11	68	16	5	242
Średnie	13	72	9	6	436
Dobre	13	77	6	5	268
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	11	70	11	8	68
Raz w tygodniu	9	73	11	7	472
1-2 razy w miesiącu	15	73	8	5	155
Kilka razy w roku	18	71	7	4	158
W ogóle nie uczestniczy	17	71	9	3	91
Poglądy polityczne					
Lewica	11	79	7	4	152
Centrum	15	75	7	3	276
Prawica	13	76	8	3	258
Trudno powiedzieć	9	61	17	13	258

Tabela 12. W różnych krajach rozmaicie reguluje się sprawę pobierania narządów do przeszczepów.
 1) W niektórych krajach narządy można pobrać tylko od osób, które za życia wyraziły na to zgodę podpisując odpowiedni dokument. 2) W innych natomiast narządy można pobrać od wszystkich, którzy za życia nie wyrazili wobec tego sprzeciwu, tzn. nie wpisali się do specjalnego ogólnokrajowego rejestru sprzeciwów.
 Który z tych dwóch sposobów uregulowania sprawy pobierania narządów do przeszczepów uważa Pan(i) za lepszy - ten, który wymaga zgody za życia, czy też ten, w którym wystarczy brak sprzeciwu za życia? 1 - Ten, który wymaga zgody wyrażonej za życia; 2 - Ten, w którym wystarczy brak sprzeciwu za życia; 3 - Żaden nie jest dobry

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	45	39	4	12	946
Płeć					
Mężczyźni	45	41	4	9	443
Kobiety	45	36	5	14	503
Wiek					
18-24 lat	51	39	0	10	140
25-34	48	42	1	9	158
35-44	47	40	5	8	131
45-54	48	40	4	9	190
55-64	39	41	5	16	145
65 lat i więcej	41	32	11	17	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	49	30	4	16	358
Miasto do 20 tys.	46	43	5	7	128
20-100 tys.	44	45	3	9	195
101-500 tys.	45	38	5	12	167
501 tys.i więcej mieszk.	33	56	6	5	97
Wykształcenie					
Podstawowe	37	33	9	21	283
Zasadnicze zawodowe	54	33	3	9	248
Średnie	48	44	2	6	322
Wyższe	35	55	2	8	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	36	62	0	2	51
Prac.umysł.niż.szczebla	45	51	2	2	79
Pracownicy fiz.- umysł.	48	48	2	3	70
Robotnicy wykwalifikowani	61	29	1	8	97
Robotnicy niewykwalifik.	43	31	8	17	50
Rolnicy	58	24	7	11	50
Pracujący na własny rach.	48	45	2	5	30
Bierni zawodowo					
Renciści	49	29	3	19	73
Emeryci	35	38	9	18	230
Uczniowie i studenci	47	48	0	5	53
Bezrobotni	41	39	5	15	111
Gospodynie domowe i inni	56	29	1	14	51
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	47	48	2	3	112
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	48	45	2	5	63
sekt. pryw. poza rolnict.	49	41	2	8	195
prywatnym gosp. rolnym	52	29	9	10	49
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	52	31	6	11	64
301-500	47	40	2	11	108
501-900	48	36	5	12	196
901-1200	38	51	3	8	104
Powyżej 1200 zł	38	53	1	7	84
Ocena własnych war. mater.					
Złe	45	33	7	15	242
Średnie	46	37	5	12	436
Dobre	45	47	0	8	268
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	59	26	3	12	68
Raz w tygodniu	46	37	5	12	472
1-2 razy w miesiącu	48	35	2	15	155
Kilka razy w roku	36	48	6	9	158
W ogóle nie uczestniczy	41	47	3	8	91
Poglądy polityczne					
Lewica	45	47	2	6	152
Centrum	44	42	5	9	276
Prawica	46	43	3	7	258
Trudno powiedzieć	45	27	6	22	258

Tabela 13. Jakie przepisy dotyczące pobierania narządów obowiązują, według Pana(i) wiedzy, w Polsce? 1 - Nie orientuję się, jakie przepisy obowiązują w Polsce; 2 - Konieczna jest zgoda za życia; 3 - Wystarczy brak sprzeciwu za życia

	(%)				
	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	47	24	16	13	946
Płeć					
Mężczyźni	49	24	16	11	443
Kobiety	46	24	15	15	503
Wiek					
18-24 lat	44	33	9	14	140
25-34	47	26	19	8	158
35-44	48	21	21	10	131
45-54	47	23	20	11	190
55-64	47	24	16	13	145
65 lat i więcej	51	19	10	20	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	56	17	11	16	358
Miasto do 20 tys.	47	25	17	11	128
20-100 tys.	39	31	17	14	195
101-500 tys.	47	28	17	9	167
501 tys.i więcej mieszk.	37	27	29	7	97
Wykształcenie					
Podstawowe	56	17	8	19	283
Zasadnicze zawodowe	53	25	13	9	248
Średnie	43	28	18	12	322
Wyższe	23	32	39	7	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	34	27	35	4	51
Prac.umysł.niż.szczebla	36	27	30	7	79
Pracownicy fiz.- umysł.	43	35	13	9	70
Robotnicy wykwalifikowani	53	25	15	7	97
Robotnicy niewykwalifik.	65	14	10	10	50
Rolnicy	52	18	14	17	50
Pracujący na własny rach.	53	18	21	8	30
Bierni zawodowo					
Renciści	46	29	6	20	73
Emeryci	47	21	15	16	230
Uczniowie i studenci	35	45	10	10	53
Bezrobotni	55	15	14	17	111
Gospodynie domowe i inni	52	18	11	19	51
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	39	28	28	6	112
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	44	30	23	2	63
sekt. pryw. poza rolnict.	50	24	17	9	195
prywatnym gosp. rolnym	49	21	14	16	49
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	54	15	9	22	64
301-500	44	37	8	12	108
501-900	50	21	18	10	196
901-1200	38	24	28	10	104
Powyżej 1200 zł	36	23	30	12	84
Ocena własnych war. mater.					
Złe	45	24	13	18	242
Średnie	51	21	15	13	436
Dobre	44	28	20	7	268
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	54	23	11	12	68
Raz w tygodniu	49	22	16	13	472
1-2 razy w miesiącu	48	25	12	15	155
Kilka razy w roku	42	27	20	11	158
W ogóle nie uczestniczy	42	27	18	13	91
Poglądy polityczne					
Lewica	46	27	20	7	152
Centrum	46	24	17	13	276
Prawica	40	29	21	10	258
Trudno powiedzieć	58	16	7	19	258

Tabela 14. Czy w przypadku śmierci osoby bliskiej, np. męża, żony, dziecka, sprzeciwił(a)by się Pan(i) czy też nie pobranu od niej narządów, aby ratować życie innej osobie, gdy wiadomo, że marża osoba nie miała nic przeciwko oddaniu własnych narządów?
1 - Sprzeciwił(a)by się; 2 - Nie sprzeciwił(a)by się

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	13	79	8	946
Płeć				
Mężczyźni	14	80	7	443
Kobiety	12	79	9	503
Wiek				
18-24 lat	7	89	4	140
25-34	15	81	4	158
35-44	12	78	11	131
45-54	10	80	10	190
55-64	13	81	7	145
65 lat i więcej	18	70	12	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	14	75	11	358
Miasto do 20 tys.	14	80	6	128
20-100 tys.	10	82	8	195
101-500 tys.	14	82	4	167
501 tys.i więcej mieszk.	9	87	4	97
Wykształcenie				
Podstawowe	16	74	10	283
Zasadnicze zawodowe	12	77	11	248
Średnie	12	83	5	322
Wyższe	4	92	4	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	6	90	4	51
Prac.umysł.niż.szczebła	11	86	3	79
Pracownicy fiz.- umysł.	9	85	6	70
Robotnicy wykwalifikowani	21	72	7	97
Robotnicy niewykwalifik.	18	76	7	50
Rolnicy	13	72	15	50
Pracujący na własny rach.	7	85	8	30
Bierni zawodowo				
Renciści	9	78	13	73
Emeryci	18	75	8	230
Uczniowie i studenci	7	87	6	53
Bezrobotni	8	82	11	111
Gospodynie domowe i inni	6	85	9	51
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	16	77	7	112
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	10	86	4	63
sekt. pryw. poza rolnict.	11	83	6	195
prywatnym gosp. rolnym	8	77	15	49
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	9	82	9	64
301-500	11	84	6	108
501-900	13	81	6	196
901-1200	15	78	7	104
Powyżej 1200 zł	4	90	6	84
Ocena własnych war. mater.				
Złe	15	77	8	242
Średnie	13	78	9	436
Dobre	10	84	6	268
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	13	74	13	68
Raz w tygodniu	11	80	9	472
1-2 razy w miesiącu	13	76	11	155
Kilka razy w roku	11	84	4	158
W ogóle nie uczestniczy	19	77	3	91
Poglądy polityczne				
Lewica	11	85	4	152
Centrum	13	81	6	276
Prawica	13	81	6	258
Trudno powiedzieć	12	73	15	258

Tabela 15. Czy w przypadku śmierci osoby bliskiej, np. męża, żony, dziecka, sprzeciwił(a)by się Pan(i) czy też nie pobranu od niej narządów, aby ratować życie innej osobie, gdy wiadomo, że zmarła osoba nie wypowiadała się na ten temat i nie wiadomo, jaka była jej opinia?
1 - Sprzeciwił(a)by się; 2 - Nie sprzeciwił(a)by się

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	63	16	945
Płeć				
Mężczyźni	21	65	14	443
Kobiety	21	61	18	502
Wiek				
18-24 lat	15	69	16	140
25-34	27	63	10	158
35-44	17	66	16	131
45-54	19	63	18	190
55-64	18	64	17	145
65 lat i więcej	27	53	20	180
Miejsce zamieszkania				
Wieś	23	56	21	358
Miasto do 20 tys.	29	56	15	128
20-100 tys.	15	68	17	193
101-500 tys.	22	68	10	167
501 tys.i więcej mieszk.	11	75	14	97
Wykształcenie				
Podstawowe	23	55	22	283
Zasadnicze zawodowe	20	62	18	248
Średnie	21	66	13	321
Wyższe	15	75	10	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	14	80	5	51
Prac.umysł.niż.szczebła	21	70	9	79
Pracownicy fiz.- umysł.	16	74	10	70
Robotnicy wykwalifikowani	27	61	12	97
Robotnicy niewykwalifik.	17	61	22	50
Rolnicy	19	53	28	50
Pracujący na własny rach.	18	71	10	30
Bierni zawodowo				
Renciści	20	49	31	73
Emeryci	26	58	17	229
Uczniowie i studenci	14	66	20	53
Bezrobotni	22	61	17	111
Gospodynie domowe i inni	13	70	17	51
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	22	70	8	112
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	16	69	16	63
sekt. pryw. poza rolnict.	19	70	12	195
prywatnym gosp. rolnym	14	59	27	49
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	20	67	13	64
301-500	25	62	13	108
501-900	21	64	15	195
901-1200	21	63	16	104
Powyżej 1200 zł	15	75	9	84
Ocena własnych war. mater.				
Złe	23	57	20	241
Średnie	21	62	16	436
Dobre	18	68	13	268
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	24	54	21	67
Raz w tygodniu	20	62	18	472
1-2 razy w miesiącu	19	63	18	155
Kilka razy w roku	22	66	12	158
W ogóle nie uczestniczy	24	66	10	91
Poglądy polityczne				
Lewica	20	73	7	152
Centrum	22	64	15	276
Prawica	22	63	15	257
Trudno powiedzieć	19	55	26	258

Tabela 16. Czy w przypadku śmierci osoby bliskiej, np. męża, żony, dziecka, sprzeciwił(a)by się Pan(i) czy też nie pobranu od niej narządów, aby ratować życie innej osobie, gdy wiadomo, że **zmarła osoba była przeciwna oddaniu narządów?** 1 - Sprzeciwił(a)by się; 2 - Nie sprzeciwił(a)by się

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	67	20	13	945
Płeć				
Mężczyźni	69	19	12	443
Kobiety	66	20	14	502
Wiek				
18-24 lat	69	21	11	140
25-34	71	21	7	158
35-44	64	20	16	131
45-54	74	15	11	190
55-64	65	23	13	145
65 lat i więcej	60	19	21	180
Miejsce zamieszkania				
Wieś	66	18	17	358
Miasto do 20 tys.	67	24	10	128
20-100 tys.	64	23	12	193
101-500 tys.	72	16	12	167
501 tys.i więcej mieszk.	72	19	9	97
Wykształcenie				
Podstawowe	62	19	19	283
Zasadnicze zawodowe	67	17	16	248
Średnie	70	22	8	321
Wyższe	72	20	8	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	70	22	7	51
Prac.umysł.niż.szczebła	71	24	5	79
Pracownicy fiz.- umysł.	72	20	8	70
Robotnicy wykwalifikowani	71	19	10	97
Robotnicy niewykwalifik.	58	19	23	50
Rolnicy	57	19	25	50
Pracujący na własny rach.	74	18	8	30
Bierni zawodowo				
Renciści	59	23	18	73
Emeryci	64	20	16	229
Uczniowie i studenci	70	12	18	53
Bezrobotni	72	18	9	111
Gospodynie domowe i inni	71	16	12	51
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	67	23	10	112
spółce właścicieli	73	22	5	63
prywatnych i państwa	71	19	10	195
sekt. pryw. poza rolnict.	54	21	25	49
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	75	15	10	64
301-500	71	19	10	108
501-900	71	19	10	195
901-1200	67	21	12	104
Powyżej 1200 zł	68	25	7	84
Ocena własnych war. mater.				
Złe	68	17	15	241
Średnie	65	20	15	436
Dobre	70	21	9	268
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	61	19	20	67
Raz w tygodniu	66	19	14	472
1-2 razy w miesiącu	68	20	12	155
Kilka razy w roku	74	17	10	158
W ogóle nie uczestniczy	65	23	12	91
Poglądy polityczne				
Lewica	67	28	5	152
Centrum	72	16	12	276
Prawica	67	20	12	257
Trudno powiedzieć	62	17	21	258